

Strindberg i Lund

Ett kåseri av ordföranden i Strindbergsföreningen i Lund

RICHARD BARK

Det finns 90 städer i Sverige, och till den som jag avskyr mest ha makterna dömt mig.

Så skriver Strindberg i sin självbiografiska roman *Inferno* (1897) och han fortsätter:

Varför och hur har jag drivits att slå mig ned i denna lilla universitetsstad, beryktad såsom en relegations- eller botgöringsort för Uppsalastudenter, som festat för mycket till nackdel för sin kassa eller sin hälsa? Är det ett Canossa, varest jag bör avsvärja mina villomeningar.

Strindberg skulle som vi skall se komma att ändra sin uppfattning om Lund och kan slutligen summera:

Jag hembär tack åt försynen, som sänt mig till denna föraktade småstad för att där försona min skuld och bliva frälst.

*

Strindberg hade gjort ett kort besök i Lund redan 1893, då han den 18-23 oktober bodde på Hotell Central som låg på Kungsgatan 2. Huset finns kvar och förekommer som det illa beryktade Hotell Korsakow i Piratens *Tre terminer* och hyser i dag ett kafé vid namn Ariman. Under denna vistelse skall Strindberg ha tillbringat en blöt afton på Akademiska föreningen. Birger Mörner berättar att i rummet bredvid hade Malmö nation en fest och de unga studenterna där började ropa att de vill se *skalden* och bultade på dörren. Strindberg som satt vid pianot, reste sig upp, sparkade sönder dörren och sade till skaran som vek tillbaka: ”Här han I skalden!” Enligt Mörner gjorde scenen ”ett pinsamt intryck”.

Den första lundavistelsen (december 1896-augusti 1897)

Den 1 december 1896 anländer således Strindberg till Malmö. Han kom närmast från Saxen och Klam bei Greim i Österrike, där han i tre månader omväxlande vistats hos den tvååriga dottern Kerstin, som bodde hos sina morföräldrar, och mormoderns syster. Innan dess hade han bott i Paris, där han den 22 oktober

1894 tagit avsked av modern Frida Uhl, som han aldrig mera skulle komma att återse. Under 1895 och 1896 tillbringade han två sommarmånader hos doktor Anders Eliasson i Ystad.

Efter en natt på Hotell Kramer i Malmö bodde Strindberg några dagar (se tidstablå nedan) hos den gode vännen och läkaren Lars Nilsson i Skurup, varifrån han återvände till Malmö för en vecka på Hotell Horn. Därefter kommer Lund in i bilden. Första natten tillbringas på Hotell Central, men därefter blir det under några dagar Stadshotellet, som var inrymt i det nuvarande Rådhuset vid Stortorget, innan ha beger sig ut på några dagars resa till skånska orter som Eslöv, Helsingborg (en natt på Hotell Mollberg) och Höganäs. Den 20 december är han tillbaka på Stadshotellet i Lund. Nyårshelgen tillbringas hos den unge skalden Emil Kléen och dennes föräldrar i Sätöfta utanför Höör, varefter Strindberg återvänder till Lunds Stadshotell, där han stannar ända till den 20 januari 1897, då han flyttar in hos den gode vännen, redaktören för *Folkets Tidning*, Waldemar Bülow på Skomakargatan 6, bara ett stenkast från Stortorget.

Strindberg hade varit så gott som improduktiv som skönlitterär författare sedan 1892. Nu var det som naturvetenskapsman, som kemist, som "guldmakare", han skulle skriva in sitt namn i historien; hans avsikter var aldrig blygsamma. I en intervju i *Öresunds-Posten* (18 december 1896) heter det att han inte "längre vill trötta allmänheten med ny litteratur utan ägna sig åt vetenskapen".

Det var självklart något av sensation att den ryktbare, ja, världsberömda författaren hade bosatt sig i staden. Detta noterades också i lokalpressen. Waldemar Bülow var den förste att droppa ständigt nya notiser om den celebre gästen i sin tidning till allmänheten.

När Strindberg kom till Lund var hans avsikt att strax återvända till Stockholm. Men så blev det som vi vet inte. Anledningen till att han valde just Lund som "botgöringsort" var att han här hade flera goda vänner bland stadens yngre akademiker och flera skulle han få. Här fanns förutom den redan den nämnde tidningsmannen Waldemar Bülow också filosofidocenten Axel Herrlin, litteraturodocenten Johan Mortensen, medicinerna Adolf Strömstedt och Emanuel af Geijerstam (bror till Gustaf), lektorn Leonard Wistén, bildhuggaren Sven Bengtsson, läkaren Gustaf Brand, juristerna Håkan Gillberg och Nils Andersson, astronomen Elis Strömgren, skalden Emil Kléen m.fl. Icke att förglömma Bülows hushållerska Elna Hansson, som verkligen tog sig an "Far Strindberg", som hon kallade honom, och under alla lundaår försåg honom med "riktig" mat,

då krogmaten blev för ensidig. Favoriträtten var – ärtor med fläsk! ”Gudamaten” kallade han den!

När Strindberg kom till Lund befann han sig mitt uppe i sin s.k. ”Infernokris”. Sinnestillståndet från Paristiden är oförändrat: han känner sig förföljd av människor och "makter", han ha svårt att sova om nätterna, trots stora doser sulfonal som han ordinerats av läkare, hans rids av maran om natten, han känner ett tryck över bröstet, "den elektriska gördeln" plågar honom, vilket får honom att tro att hans "fiender" vill förgöra honom med elektricitet. Vart han än kommer hör han ett oförklarligt buller – som om möbler flyttades omkring i rummet ovanför eller bredvid – på restauranger, hotellrum och privatrum.

Strindberg var vid denna tid bara 47 år och dessa hans vänner i många fall tjugo år yngre. Han kom att omges med en farbroderlig vörndnad och kallades omväxlande för "Mästaren" och "Den Store". Bengt Lidforss, botanikern och radikalen, rivalen från den bohemiska Berlintiden, fanns också på plats, men den gamla vänskapen – eller snarare fiendskapen – skulle inte resultera i några tätare kontakter. Dock fick Strindberg av Lidforss' mor låna Swedenborgs *Arcana Coelstia*, som skulle få stor betydelse för ”Infernokrisens” utveckling eller snarare avveckling.

Det mest utmärkande för Strindberg vid ankomsten till Lund var hans otroliga blyghet. Han gjorde allt för att inte väcka uppmärksamhet, skred fram ljudlöst, talade tyst, satte sig i en vrå på restaurangen. Själv trodde han att han hade förmågan att göra sig ”osynlig”.

Strindberg var ju alltid mycket mån om sitt yttre och till Lund anlände han iförd nyköpt sportkostym med svarta och vita fläckar – liknande en sparvhöks fjäderskrud – knäbyxor, storrutiga strumpor och *gula* skor. Till detta bar han en stor, loppbrun kappa med kapuschong, liknande kapucinernas munkkåpa. Dessutom var han utrustad med nya tänder. Johan Mortensen berättar:

En dag i medio av december 1896 satt jag vid ett-tiden på middagen med ett par kamrater och lunchade på stadshuset i Lund. Matsalen var för övrigt tom, då middagsserveringen först började en timme senare. Plötsligt öppnas dörren, och sakta och ljudlöst gled genom rummet en person, som ögonblickligen lade beslag på min uppmärksamhet. Mannen var August Strindberg. Vad gjorde han i Lund?

Egendomligare än dräkten var dock hans utseende. Hade man en gång sett hans ansikte, kunde man ej glömma det, så frapperande var det. Det kraftiga, uppåtkammade, svarta håret, som dock var genomsprängt av silvervita trådar, föll i mjuka, dävna lockar kring huvudet och framöver en väldig, vacker panna, som behärskade hela ansiktet. Den var som fjället i ett landskap. Allt soligt och dystert i

hans själ återspeglades på dess vidder! I jämförelse med detta överparti, som hade karaktären av ett Jupiterhuvud, föreföll näsan ovanligt kort och underansiktet med sina håliga, bleka kinder ovanligt smalt och litet. En borstig och dock mjuk mustasch stack fram på överläppen utan att dölja den alltför lilla munnens liksom hopskrynkade linjer, och ett litet pipskägg burrade sig fjuntigt på den fyrkantiga hakan. De stora ljusgrå ögonen med sin svarta, nästan hästliknande iris, blickade skyggt och med ett uttryck av dysterhet ikring sig. Trötta och sorgmodiga ögon, liksom tvättade av tårar! [- - -]

Allt i Strindbergs uppträdande vittnade för övrigt om hans människoskygghet. Gången var ljudlös, och med nedslagna ögon satte han sig vid det bord, som stod närmast dörren, vändande ryggen åt det sällskap, som förut fanns i matsalen. Sedan han med ohörbar stämman beställt något av en tillskyndande vaktmästare, försåg han sig hastigt vid det gemensamma smörgåsbordet med något på sin tallrik, lät servera sig en sup och drog sig efter denna dumdristiga handling skyggt tillbaka till sitt bord.

Bland lundavännerna fanns som nämnts flera medicinare, som Strindberg konsulterade för sin hälsa, men de kunde inte finna något fel på honom utan ordinerade – "cykelåkning"! I ett brev (via svärmodern Marie Uhl) till dottern Kerstin klagar han: "Varför skall jag vara dömd till cykel? Har jag inte blivit plågad med stegel och hjul tillräckligt?" "Akrobat vid 47 års ålder!"

Efter två veckor hos Waldemar Bülow på Skomakargatan kunde Strindberg (den 5 februari 1897) installera sig i en egen dubblett på Stålbrogatan 2 hos änkefru Holm och hennes son som var löjtnant. Det är dock på Grönegatan 10 som minnestavlan över Strindbergs boende i huset lite galet hänger, eftersom han bodde i längan inne på gården och hade sin entré genom trädgården och sina fönster mot Stålbrogatan. Strindberg tog härifrån gärna långa promenader och de förlades självfallet till "Vallen", d.v.s. nuvarande Stadsparken, varifrån han till sin fasa kunde se S:t Lars – sinnessjukhuset!

När jag var ung volontär på *Skånska Dagbladet* i juli 1963 fanns det fortfarande personer i staden som hade mycket levande minnen av Strindberg. Fru Klara Wijkander, dotter till professor Kock, träffade ofta författaren på Stålbrogatan och berättade för mig:

Strindberg gjorde ett mycket kusligt intryck, när man mötte honom på gatan. Han såg ut att vara en sträng herre. Han hade en barsk min i ansiktet och en hopsnörd liten mun. Trottoaren på Stålbrogatan var nu mycket smal, och när han kom där, slängde han med sin stora kapp som var försedd med en väldig krage och jag trodde att han skulle fånga in mig i kappan. Jag var rädd för honom och tyckte han var kuslig. Jag hade aldrig hört talas om honom eller hört något illa om honom och jag var alls inte någon rädd liten flicka utan en professorsdotter, som var mycket tillfreds med livet,

men detta var det intryck han gjorde på mig. Först senare fick jag höra att det var författaren Strindberg jag mött.

Egentligen ville Strindberg så snart som möjligt återvända till ”hemstaden” Stockholm, men han kände sig ännu inte mogen för de blickar han där skulle komma att möta. Lund kom att upplevas som en "botgöringsort", som väl stämde in i det religiösa system, som han på grundval av läsning av Swedenborg nu bygger upp. I *Legender* skriver han:

Jag nödgas beundra den raffinerade klyftighet, som utsett åt mig denna plats till häkte. Ty av "infödingarna" i Skåne är Lunds universitet visserligen mycket värderat, men för en man norrifrån såsom jag utgör det förhållandet, att man ligger här, ett kännemärke på att man kommit på sned och rullat utföre.

Den första tiden i Lund tycks ha inneburit ett ganska hektiskt krogliv. Strindberg var ju oftast tvungen att äta ute och det skedde på restaurangen Åke Hans (som låg på Bredgatan långt in på 1960-talet, men där nu Kursverksamheten håller till). Det kunde bli nog så sena timmar tillsammans med lundavännerna och mycket drickande. Nu var det inte absint det gällde utan mer robusta, svenska drycker: öl, brännvin, punsch och den nya modedrycken whisky. I flera brev till dottern Kerstin klagar han:

Dömd till krogliv, jag, familjedjuret! Avskyvärt!

I går åter supé med bourgogne och champagne och sedan punsch i sex timmar. Avskyvärt! Men på morgonen dricker jag kall mjölk, så är allt bra igen. Inga sömnlösa nätter mer. Underligt!

Tystnad på grund av fest. Kopparslagare. Måste vad jag icke vill – dricka. I går champagnemiddag med champagnekväll, i förrgår födelsedagsfest med vin i strömmar.

Klockan är sex på morgonen. Vad betyder det? Jo! Kalasätande och framför allt drickande.

Och den 24 januari 1897 skriver Strindberg en liten barnramsa till dottern om "supaftnarne" på Åke Hans:

Schnee, Schnee, Schnee,
Diners, Diners, Diners;
O weh, o weh, o weh,

Thé, Thé, Thé!
Und Milch!

Lunch, Lunch, Lunch,
Punch, Punch, Punch
Vater, Vater, Vater,
Kater, Kater, Kater,
Und Magnesia!

En sådan afton – kallad "stora skrällen" – gav visserligen Strindberg dåligt samvete, men förbättrade tydligen hans nattsömn och till på köpet hans arbetslust dagen därpå. I dramat *Till Damaskus I* heter det:

Vinet kommer min själ att lämna hyddan, jag flyger ut i rymderna, ser vad ingen anat och hör vad ingen hört... [Och dagen efter?] Har jag de sköna samvetskvallen; erfar den förlösande känslan av skuld och ånger; njuter av kroppens lidanden under det själen svävar som en rök omkring pannan; det är som mellan liv och död, då anden känner att den lyftat vingarne och kan ta flykt om den ville.

Har en vanlig baksmälla någonsin skildrats vackrare?

Den 16 februari 1897 gästspelade den gamle vännen och skådepelaren August Lindberg på Akademiska Föreningen med en föreställning av Ibsens *John Gabriel Borkman*. Det är inte troligt att Strindberg bevistade föreställningen – livrädd som han var för större folksamlingar. De båda ungdomsvännerna träffades dock efter föreställningen på "Nachspiel" hemma hos Waldemar Bülow. Det blev en uppsluppen tillställning, arrangerad av Elna Hansson och med Strindberg i bästa form. Till punschen bad Strindberg Lindberg att spela upp "dödgrävarscenen" ur *Hamlet*, vilket denne gjorde inte minst till Elnas störa förnöjelse; det berättas att "Elna slog sig på knäna så skrattade hon". Det blev en lång afton och klockan fem på morgonen, tyckte man inte det var någon idé att gå och lägga sig, utan man ställde till med stor frukost. När klockan blivit sju, kom Elna, som bodde ute på stan, in och möttes av de frukosterande herrarna i köket. Hon fann sig snabbt och yttrade: "Ih nämen va' herrarna ä tidit oppe i da!"

I mindre sällskap kunde Strindberg (enligt Gunnar Brandell) vara mycket uppsluppen och "uppträda som livfull berättare med dramatisk kraft". Vid förstamajfirandet 1897 på Åke Hans tycks han ha varit "vid synnerligen gott humör". Vid punschen, som intogs i en av trädgårdspaviljongerna, råkade den 21-årige juris studeranden Viktor Petrén hamna bredvid den store författaren.

Petrén berättar:

Sedan han tittat på mig litet, sade han: ”Den här unge mannen har alldeles för liten mun; det måste vi strax avhjälpa!”, varmed han tog upp en rätt stor pennkniv, fällde ut bladet och beredde sig – såg det i varje fall ut som – att verkställa något slags operation för att bredda munnen [...] Jag blev givetvis dödsförskräckt och sökte blixtnabbt dra mig undan; de äldre ingrepo väl också och sökte hejda Strindberg, som så småningom stoppade ned kniven. Så blev det ett våldsamt skratt med anledning av detta Strindbergs tokiga påhitt.

Waldemar Bülow lägger ut texten om Strindberg som historieberättare:

Strindberg hade en berättartalang som få – en personkännedom som var alldeles enorm, så många personer som han ju också träffat. Han var alldeles outtröttlig i att berätta intryck o. dyl. Hans livfulla framställning kryddades ofta med mycket mustiga ord. Samtalet rörde sig i regel om litteratur och konst. Ett ämne, som redan då – innan han skref sina historiska dramer – mycket intresserade honom, var historia, i synnerhet våra svenska konungars. (*I en intervju av Otto Lundh.*)

På Åke Hans fanns även ett pianorum, där man anordnade privata musiksoaréer. Vid pianot satt oftast matematikern Torsten Brodén; den 1 juni 1897 spelade han Beethovens *D-moll-sonat* (på vilken Strindberg enligt egen uppgift ”byggde” dramat *Brott och Brott*) och den 10 juli 1897 Schumanns *Aufschwung* (av vilken han ”blef lyftad”, till skillnad från när den förföljde honom i Paris).

Värt att notera är frånvaron av kvinnor i Strindbergs närhet under lundatiden – om vi bortser från Bülows hushållerska Elna Hansson (som var tio år äldre än författaren). I dåtidens akademiska Lund fanns det nästan bara män, som Strindberg var hänvisad att umgås med. Det verkar t.o.m. som om han känt sig ”utmanad”, då han mötte en kvinna på gatan. I *Ockulta dagboken* heter det:

I vallpromenaden mötte jag två gånger den flicka som antastade mig på Stadshuset i Lund och på Mollberg i Helsingborg. Oro! (12 februari 1897)

På morgonen mötte flickan från Stadthaus och Mollberg, i gröna klänningen. (Jfr. Swedenborg, trollkarlar och häxor grönklädda) (23 mars 1897)

Mötte en flicka i promenaden som utmanade. (12 juni 1897)

Lund hade vid ingången av 1897 15.727 invånare och studenternas antal uppgick till 570. Frånsett ”supaftnarna” på Åke Hans levde Strindberg ett lugnt

liv och lundaborna lämnade honom i fred. Självfallet fortsatte han med sina kemiska experiment. Waldemar Bülow berättar:

På förmiddagen passerade jag apoteket Svanen. Till min förvåning stod Strindberg då där, vänd utåt gatan, iförd sin märkliga vinterkappa – snart känd af hela Lund – och sina långa vinterstövlar. När jag frågade vad som stod på, lyfte han handen och svarade hemlighetsfullt: ”Jo, jo, ser du nu ska’ jag göra guld.”

Och den 1 februari 1897 kunde Waldemar Bülow i *Folkets Tidning* meddela att "August Strindberg kallats till Mästare (Maître) och hedersledamot af Association Alchimique de France", där man studerade "transmutationsproblemet", d.v.s. konsten att göra guld. Lite ironiskt tillägger Bülow:

För att icke läsaren må tro att dessa renässanskemister äro häxmästare meddela vi att själarne i företaget äro: [här nämns några namnkunniga personer] Vid förfrågan hos mästaren Strindberg, hur många tusen han får i lön, svarade han med ett obeskrifligt leende: "Det vet jag inte."

Detta *obeskrivliga leende* nämns gång på gång i beskrivningar av Strindberg.

Strindberg var som sagt inte ensam om att "göra guld" ute i Europa vid denna tid, men verksamheten väckte ändå berättigat uppseende. Strindberg bodde sedermera i en dubblett på Tomtegapsgratan 24 hos Axel Wallengrens – Falstaff fakirs – mor. Denne hade avlidit samma år som Strindberg kom till Lund och ”Fakirens” halvsystem, professorskan Märta Lindau, kunde i en intervju 1963 berätta för mig:

Strindberg sysslade ju vid den här tiden med att göra guld och det gjorde han också hos oss. En kväll när han var ensam i huset, hade han tagit ut alla sina guldmakarattiraljer i trädgården. Han torkade "guldet" på vårt källartak för att det skulle påverkas av månskenet, tror jag. Men när han fick höra värdfolket komma hem, plockade han snabbt undan sina saker och låtsades som ingenting.

Lundamiljön hade i alla fall ett positivt inflytande på Strindbergs psykiska hälsa. Ja, så gott att han återupptar sitt skönlitterära författarskap, som i princip legat nere sedan 1892. Den 3 maj 1897 börjar han (med utsikt mot Stålbrogatan) att på franska skriva *Inferno*, som ju måste betraktas som skönlitteratur, även om den bygger på självupplevda händelser. Bakom dessa spårar han nu en högre makt, som han tidigare förnekat. Han skildrar sin vistelse i Paris alltifrån hustrun

Fridas avresa därifrån hösten 1894 och de första månaderna i Lund. Genom förnyad läsning av Swedenborg kommer han (vårvintern 1897) till insikt om att han inte är helt oskyldig till att han fått lida så mycket. Han blir medveten om sin skuld – den s.k. "skuldoplevelsen" – och förstår att Den Osynlige (d.v.s. Gud själv) skickat sina "tuktoandar" för att göra honom till en bättre människa. Swedenborgs beskrivningar av Helvetet tolkar Strindberg som beskrivningar av Jordelivet.

Gunnar Brandell har i sin stora biografi (*Strindberg – ett författarliv I-IV*, 1983-89) gjort noggranna kontroller av Strindbergs uppgifter i *Inferno* och dess fortsättning *Legender* och kan visa att Strindbergs framställning vad det gäller yttre fakta i huvudsak är *sann* och "bestyrks [. . .] på så många punkter av samtida dokument och vittnesbörd", att Brandell kan konstatera att "Inferno innehåller mycket mer av faktisk livsrapport än den nyare skolan vill medge". Brandell tillägger att Strindberg självklart "breddat och arrangerat", men att detta tillhör den skönlitterära formen och inte ändrar någonting *i sak*.

Brandell förnekar dessutom å det bestämdaste att Strindberg skulle lidit av hallucinationer eller visioner – möjligtvis med ett undantag för en "synvilla": den s.k. "Herrlinvisionen". I *Ockulta dagboken* skriver Strindberg den 29 juni 1897, då han bodde i Stålbrogatan 2.

När jag vaknade på morgonen såg jag Herrlin. Han satt i perspektiv såsom invid kakelugnen; tecknande sig såsom genom ett flor; svagt gulaktig mot hvitt; han såg allvarlig ut; som han vaktade en sjuk. Klockan var 1/2 7 f.m.*

Detta är den första vision jag haft.

Få nu se om det händt Herrlin något!!!

* Herrlin berättade att han varit sjuk vid uppvaknandet på morgonen.

Fler "visioner" nämns inte i dagboken – om man nu skall kalla denna en sådan.

Brandell avvisar vidare allt tal om absintförgiftning eller alkoholproblem som förklaring på Strindbergs psykiska hälsa. Samtida källor vittnar om att författaren alltid var "måttlig" när det gällde starka drycker och att han möjligen kunde bli "lätt salongsberusad". Att han var inne i en psykisk kris står dock utom allt tvivel, men Strindberg var hela tiden intensivt verksam – med författarskap eller kemiska experiment. Hans brev och dagbok uppvisar en otrolig vitalitet och idériakedom. Och allting nedpräntas med samma stadiga,

vackra piktur som alltid – vilket minst av allt vittnar om att någon galning hållit i pennan. Dessutom höll han alltid ordning på sina papper. Strindbergsforskaren Göran Lindström talade gärna om författarens "kamerala läggning". (Se även Sören Nielzén, "Psykiatriska överväganden efter läsning av *Inferno* och *Legender*", *Strindbergiana* 2019.)

Den 25 juni 1897 – efter knappt två månaders arbete – hade *Inferno* avslutats. Fullbordandet firas med "orgier" på Åke Hans. Emil Kléen rapporterar i *Dagens Nyheter* att han vid ett tillfälle påpekat att Strindberg inte blivit "Mager" i Lund, varpå "Den Store" skall ha svarat med ett stilla leende:

det är just min förtvivlan. Jag sväller, ser du, jag sväller med hvar dag som går. Det är den skånska maten som gör sin verkan. Och till bekräftelse deraf slog han sig på magen, hvilken verkligen visade en ganska god ansats till gryende "embonpoint".

Den 2 augusti flyttar Strindberg till Tomegapsgatan 24, där han hyr en dubblett hos Axel Wallengrens – Falstaff, fakirs – mor. Promenaderna förlades nu till Botaniska trädgården (Botan), om vilket det heter:

Denna trädgård har lärt mig mer än andra dylika, emedan nästan all ordning saknas; åtminstone syns frånvaron av system och klassificering ha bevarat karaktären af ett stycke natur åt denna inhägnade lustgård.

Särskilt intresserade sig Strindberg för mandragoran med sitt rotsystem som liknar en människokropp, som sades utsöndra blod.

Bülow pekar också på Strindbergs stora intresse för utflykter inte bara till Botan och Vallpromenaden (d.v.s. nuvarande Stadsparken) utan även till platser utanför Lund – särskilt Dalby hage, Bökeberg och Fågelsång. Strindberg var ju mycket kunnig i botanik och zoologi och enligt Bülow en skarpsinnig observatör, som gärna delade med sig av sina iakttagelser – ibland "färgade med barnslig mysticism men oftast med redig klokhet. Och under rundfärderna i bokskogarna och vid skånska sjöarna var det oftast i Strindbergs sällskap det glada skämtet, som ytterligare förgyllde tillvaron. På det sparades sällan".

Men andra sinnesstämningar kunde också dyka upp. I *Legender* heter det:

Utflykt till bokskogen. Många hundra ungdomar ha samlat där. De sjunga visor från den tid då jag var ung, för en trettio år sedan; de leka min ungdoms lekar och dansa dess danser. [- - -] Jag kan icke hålla tillbaka mina tårar – jag är gammal.

Det var många gånger Strindberg brast i gråt där ute i naturen, ofta med

tanken på dottern Kerstin som han lämnat i fjärran land.

En särställning bland lundavännernas berättelser intar "synen i Bökeberg" (den 16 augusti 1897), enligt vilken Bülow i en vision skall han sett löjtnant Lindeberg dö. Bülow berättade händelsen för Strindberg, som antecknade den i *Ockulta dagboken*, och dagen därpå stod den också att läsa i både Bülows tidning och i *Sydsvenska Dagbladet*. Jag väjer att citera ur den senare:

Lindeberg hade bland andra vänner äfven en redaktör, som är väl bekant inom provinsen, men hvars namn man kan försöka gissa sig till. Vi kunna ju kalla honom W.

Denne, som är af en särdeles skämtsam läggning och gerna gäckas med äfven för andra människor seriösa ting, satt i söndags eftermiddag i Bökeberg tillsammans med några lärda vänner. [. . .]

Hr W. påstod att bästa sättet [att locka folk till Bökeberg] vore om man kunde få till stånd någon Madonnauppenbarelse der, så att folk kunde komma att vallfärda i massor eller också något annat slags pikant underverk – då på en gång vännerna se honom bli krithvit i ansiktet och med uttryck af största häpnad sitta framför sig. Hur är det fatt? frågade de förskräckta.

– Nu dog Lindeberg! hviskade hr W.

Man drog fram klockorna. Visarna stod på 1/2 8. Stämningen var bruten. Hr W. fick icke tillbaka sitt skämtsamma lynne utan var nervös och uppskakad. Man gaf sig tillbaka till Lund och vid framkomsten dit, berättades det att Lindeberg hade fått sluta. Och dödsminuten inträffade just kl. 7.30 e.m.

En sådan händelse behövde Strindberg inte frisera och den kom också ograverad in i *Legender*.

Låt oss åter lyssna till "Fakirens" halvsyster, Märta Lindau:

Han var så fin och behaglig. Min mor tyckte mycket om honom, Och mot mig var han alltid så snäll. Jag hade ingen anledning att vara rädd för honom. Han brukade ju få in maten på en bricka till sig och då kallade han alltid på mig och så fick jag hans efterrätt. Nej, Strindberg var en mycket fin människa.

Min mor brukade sitta och sy vid fönstret vid en skvallerspegel, och när jag såg Strindberg komma så ville jag skoja med honom och då knackade jag på fönstret och sedan dök jag ner och gömde mig. Men Strindberg tyckte bara det där var roligt och skrattade.

Men en natt – jag tror det var någon av de första dagarna han bodde hos oss – så kom Strindberg inrusande till min mor. Han var alldeles uppriven:

– Här har stått lik! sade Strindberg. Det har stått lik därinne!

Och det hade det faktiskt gjort. Min mor talade om för Strindberg hur det var och då

lugnade han sig.

Professorskan Lindau avslutade intervjun med orden:

Nej, jag har aldrig hört ett ont ord om Strindberg från min mor. Det var aldrig några otrevligheter eller besvärligheter. Strindberg var så behaglig och hade ett så korrekt och fint uppträdande. Sedan blev han ju mera skygg och när jag senare kom till Stockholm, besökte jag honom i Blå tornet. Men jag blev inte insläppt. Hade han bara vetat att det var den lilla flickan, som han bjudit på efterrätt i Lund, så hade han kanske släppt in mig.

Två månader efter det att *Inferno* avslutats avreste Strindberg den 24 augusti 1897 till Paris, där han skulle vistas i drygt sju månader – till början av april året därpå. Dagen efter Strindbergs avresa skriver Waldemar Bülow i *Folkets Tidning*:

Då Strindberg [. . .] kom hit, var hans helstillstånd icke det bästa: Han led i hög grad av nervositet och oro och hade synnerligen svårt för att komma igång med sin delvis afbrutna författarverksamhet. Emellertid kom han i lugna förhållanden, fann ro och tefnad och har här under de gångna månaderna så restaurerat sin helsa att han nu kände sig friskare än någonsin.

Han lärde sig också snart nog att älska vårt lilla enkla men trefna samhälle och fann sig här så hemmastadd att han med lif och lust åter tog till pennan och utförde ett betydande arbete, "Inferno"

När *Inferno* kom ut på svenska i oktober 1897 skrev Waldemar Bülow i sin tidning:

Läsaren får följa med på den svindlande färden från ett hotande vansinne, genom "makternas" alla plågo- och tuktovägar, till den katolska kyrkan, som bjuder sin försoning åt Strindbergs oroliga ande. Mycket dunkelt tal skall läsaren möta och häpna inför förirringar, som framlocka tvivel på författarens allvar. [. . .]

Emellertid bör "Inferno" särskilt vara intressant för lundaborna då bokens senare kapitel avhandla vissa författarens upplevelser under vistelsen härstädes.

I Paris skriver Strindberg nu fortsättningen på *Inferno: Legender* (22 september-17 oktober 1897, på svenska), som framför allt handlar om lundavännernas mystiska upplevelser, i stor utsträckning byggda på deras egna berättelser. Han behövde tydligen ha Lund på avstånd för att kunna nedteckna dessa. I Paris hinner han också skriva "fragmentet" *Jakob brottas* (november-december 1897) och *Till Damaskus*, första delen (21 januari-6 mars 1898) – detta fullkomligt revolutionerande drama!

Den andra lundavistelsen (april 1898-juni 1899)

Den 6 april 1898 återvänder Strindberg till Sverige. Skalden Emil Kléen var nere vid Köpenhamnsbåten och mötte och kunde dagen därpå meddela i *Malmö-Tidningen*:

Men det är skillnad mellan den August Strindberg, som för ett och ett halvt år sedan landsteg i Malmö, och den som i går satte sin fot på vår kaj. Visserligen hade det yviga håret grånat en smula, men hållningen har i gengäld blivit säkrare, leendet ljusare. Man märker tydligt, att den allmänna skräckstämning, som låter vissa kapitel av Inferno framstå med en nästan hemsk glans, släppt sitt tag, och att diktaren genom lidande och arbete lögat sin själ frisk.

Strindberg tog därefter tåget till Lund och anlände till stationen kl. 3.31 e.m., där han måste ha drabbats av en mindre chock: Här hade nämligen en stor folkmassa samlats. I spetsen stod Studentkåren med standar och fanor, som fladdrade för vinden – det blåste bra denna aprieftermiddag. Hade man mött upp för att på detta vis ta emot den förlupne "lundabon" Strindberg, som väl de flesta visste var livrädd för större folksamlingar? Nej, naturligtvis inte! Det var den norske diktarfursten Henrik Ibsen, som älskade dylika upptåg och hyllningar, som skulle mottagas.

Hur Strindberg reagerade eller hur han undslapp folkmassan, som snart skulle uppgå till över tusen personer, berättar inte historien, som utförligt rapporterades i tidningarna (*Folkets Tidning, Lunds Dagblad, Malmö-Tidningen, Sydsvenska Dagbladet*) dagen därpå.

Så anlände då den 70-årige Ibsen till Lunds station kl. 4.10 e.m. med snälltåget till Stockholm. Studentsångarna sjöng "Ja, vi elsker dette landet" och "Stå stark, du ljusets riddarvakt". Studentkårens ordförande, docenten Claes Lindskog, höll ett kort tal och utbringade ett fyrfaldigt leve för Ibsen, som "med något af godhjerat gemyt öfver sig" (*Folkets Tidning*) tackade "för det vänliga mottagandet i Lund" och tillade: "jag skall aldrig glömma det!" (*Lunds Dagblad*).

Därpå hurrade man igen och studentsångarna sjöng "Sjungom studentens lyckliga dag" och "Jag vet ett land", varunder Ibsen bombarderades av blomsterbuketter från dramer i församlingen. Efter en försening på 10 minuter kunde stockholmståget fortsätta och det sista man såg var en leende Ibsen – viftande med en violbukett i handen. Men då hade Strindberg för länge sedan sökt skydd i sin lundalägenhet på Tomegapsgatan. Dagen därpå kunde han läsa i tidningarna om sin egen ankomst till staden och om hyllningarna på stationen

för "Nordens störste diktare" (*Folkets Tidning*). Det sved nog en del...

Bülow beskriver Strindbergs hälsotillstånd vid denna tid sålunda:

Den celebre författaren befinner sig i bästa kondition. Den vid hans föregångna besök härstädes inträdda förbättringen af hans helsa har alltjemt fortskridit så att Strindberg nu kan anses ha nästan återfunnit sina krafter, hvilka man hoppas bli ytterligare stärkta genom vistelse i den lilla lugna lärdomsstad. Hans lynne är också lika sprudlande som någonsin, och det bör glädja det bildade Sverige att veta att det endast är på de gråa håren man märker att Strindberg börjar bli gammal.

Ibsen fortsatte alltså till Stockholm, där nya hyllningar vidtog. Den 14 april kunde Strindberg i *Folkets Tidning* läsa ett uttalande av Ibsen:

Strindberg är ju en mycket stor talang. Personligen känner jag honom icke – våra vägar hafva aldrig korsats – men jag har med stort intresse läst hans arbeten. Icke minst hans senaste bok, "Inferno", har gjort ett *stort* intryck på mig.

Det var plåster på såren! Nej, Ibsens och Strindbergs vägar korsades aldrig. Men det var inte långt ifrån: Det var bara 40 minuter som skilde...

Strindberg slog sig alltså ned i sin gamla lägenhet hos Wallengrens i Tomegapsgatan 24 och den 16 maj 1898 låg *Legender* på stadens bokhandelsdiskar. I boken skildras ju lundavännernas ockulta upplevelser och det är inte underligt att reaktionen blev våldsamt. Ändå hade en del ändringar gjorts i korrekturet av förlaget (beträffande Bengt Lidforss berättelser) och av Axel Herrlin. Trots detta talade den senare om Strindbergs "barockheter". Waldemar Bülow var i sin recension förvånansvärt överseende och kunde meddela läsarna att vad Strindberg än skrivit så var olycksbröderna "ett krytt och piggt slägte", som gärna förlåter den store diktaren. När Bülow påpekade att han fann mycket i *Legender* vara fria fantasier, lär Strindberg ha svarat: "Jamen, det vet du väl, att när jag får pennan i handen, så får jag fan i kroppen!"

Bülow spelade emellertid en dubbelroll i sammanhanget. Han var femton år yngre än Strindberg och känd för att vara en stor skämtare, som gärna ställde till med "practical jokes". Enligt traditionen skulle många av lundavännerna ha berättat sina historier "på skoj" för att vara Strindberg till lags. Och det stämmer nog beträffande Bülows egen berättelse om sin "vision av fem djävlar i skepnad av röda apor med svarta ögon, vilka sutto uppkrupna på sängkanten och rörde svansen av och an" (cit. enligt *Legender*).

Många år senare sammanfattade Bülow sina intryck av Strindberg:

Bland de otaliga människor, jag mött i livet, var han en av de mest sympatiska. Denne allt upprivande titan, som i sina arbeten gärna gick till storms mot dagens och tidens alla gudar, var i själva verket den mest försynte och blide människa, man gärna kunde tänka sig. Han var mjuk och vek, mild och vänlig, nobel i allt sitt uppträdande. Vilket ju visserligen icke hindrade att han hade temperament och att det i hans inre kunde blåsa upp till storm. Men ett vänligt ord blickade honom lätt, och en mer angenäm, intressant och spirituellt vän än Strindberg kunde man inte gärna tänka sig. [- - -] Varvid dock ej bör förglömmas att man alltid under Strindbergs lundaår fick taga hänsyn till hans otroliga, nästan sjukliga finkänslighet och ömtålighet och framför allt undvika sådant, som kunde onödigt irritera honom, det månne vara viktiga saker eller renaste bagateller.

Den första lundavistelsen hade som vi sett utgjort underlag för de båda självbiografiska skrifterna *Inferno* och *Legender*, medan den andra vistelsen i staden inte kom att föräras en sådan skildring av författaren själv.

Den andra lundavistelsen tycks inte ha inneburit ett lika intensivt umgängesliv, men kontakten hölls med vännerna, vilket nogsamnt noterades i *Ockulta dagboken*: ”Drack hos Åke Hansson. Midsommarafton.” (23 juni 1898), ”Beethovenafton med Herrlin och Strömberg” (8 juli), ”Med W. Bülow hos Åke H. och Stadt.” (24 juli), ”Drack hårt med Mårtensen hos Åke,” (27 juli), ”Brodén, Herrlin, Strömberg (med. lic.) musikafton hos Åke H-n.” (2 augusti), ”I Malmö, Strandpaviljong med Brodén och Herlin.” (3 augusti), ”Stort rus med Strömstedt.” (2 september), ”I Köpenhamn. Det luktade Jasmin då vi sutto utanför Dagmar-Hotellet. Märktes även av [Viggo] Adler, [Johan] Mortensen och [William] Norrie.” (8 september).

Den 18 september 1898 skriver Strindberg i *Ockulta dagboken* att han "lefvat nyktert, utan brännvin till maten" under en vecka. På kvällen går han dock med Gillberg på Åke Hans men lovar vid hemkomsten att "aldrig mer smaka Brännvin, Kognak eller Wisky! Må Gud hjälpa mig hålla detta löfte! Inbegriper: Rhum, Arrak, Absinth". Men redan den 22 september är det ”Fest med Gillberg och Nils Andersson” och den 22 november heter det: "Jag återtog brännvin, punsch, tobak, emedan afhållet framkallade arbetslöshet.” Det handlade alltid om en sup till lunchen och favoritdrycken på kvällarna var punsch och whisky. Den 22 december 1898 är det åter ”Musikafton med Strömberg, Herrlin och Mortensen”. Och den 31 maj 1899 kan Strindberg summera: ”Hela denna vår umgicks jag med Nils Andersson, Gillberg och Lilla Bokhandlar Schedin.”

Efter den dagliga morgonpromenaden ägnar Strindberg hela förmiddagen åt sitt pånyttfödda författarskap och här utvecklar han nu en enorm aktivitet. Under ett års tid skriver han i Lund inte mindre än fem dramer: *Till Damaskus II* (juni-17 juli 1898), *Advent* (23 november-19 december 1898), *Brott och brott* (15 januari-24 februari 1899), *Folkungasagan* (februari-april 1899), *Gustav Vasa* (april-11 juni 1899) och hinner också påbörja *Erik XIV*. Bülow lämnar följande lägesrapport:

Han trivts utmärkt här, njuter af stärkta kropps- och själskrafter och lefver sitt stilla lif, upptagen af ett storslaget dramatiskt arbete, vid hvilket han i dagarne lägger sista hand. (*Folkets Tidning* den 7 juli 1898, det handlade om *Till Damaskus II*.)

Under hela Infernokrisen hade Strindberg djupgående planer på att *gå i kloster*. Den 13 augusti 1898 beger han sig till Bryssel och under en veckas tid vistas han på den belgiska badorten Heyst-sur Mer för att bege sig till klostret Maredsous – på rekommendation läkaren Gustaf Brand, som döpts där två år tidigare. Här härdar dock Strindberg bara ut ett dygn (24-25 augusti) och två dagar senare är han tillbaka i Lund. I ett brev till dottern Kerstin skildrar han sitt ”klosterliv”:

Reste till Maredsous, en stiftelse av övernaturlig skönhet. Mottogs mycket vänligt som gäst, sov där, åt i reflektoriet tillsammans med de 100 munkarna. Allt var ro och frid, blott icke jag. Ty också där fick man fem rätter mat, med öl och vin på bordet för oss gäster, och det var för mycket för mig! Så drog jag då vidare; tillbaka hit.

Den 27 augusti är Strindberg åter i Lund och måste ta in på Centralhotellet på Kungsgatan, eftersom hans rum på Tomegapsgatan inte stod lediga för honom. Först den 10 september kan han flytta in i sin gamla lägenhet på Tomegapsgatan. Strindbergs återkomst till Lund noterades i pressen, men hans klosterbesök nämns inte med ett enda ord.

I början av oktober 1898 påbörjar Strindberg den självbiografiska romanen *Klostret*, som handlar om äktenskapet med Frida Uhl. Arbetet avbryts dock efter en knapp månad; dramatiken lockar igen. Romanen dyker dock upp i maj-juni 1902 och får efter strykningar jämte förändringar av egennamn och Ortsnamn titeln ”Karantänmästarens andra berättelse”, som kommer att ingå i novellsamlingen *Fagervik och Skamsund*.

Ett speciellt förhållande hade Strindberg till den nitton år yngre Emil Kléen.

Denne hade skrivit en ganska så kritisk recension om *Inferno*, där man bl.a. kunde läsa:

Man tycker sig [- - -] ofta märka hur en glimt af skeptisk ironi lyser fram ur det ockulta töcknet, och i sådana stunder är man frestad fråga sig, om icke alltsammans är ett enda stort gyckel, som drifver med sig sjelf och menskligheten. [...] Det finns sidor i denna bok, som äro alldeles hänförande vackert skrifna; för nervläkaren och psykiatern erbjuder den ett rikt material.

I ett brev till Strindberg urskuldade sig Kléen med att recensionen kom till ”i hast” och försvarar sig (i obegripliga formuleringar) med att han fruktade att ”den stora liberala pressen” skulle ”bli rädd för ockultismen i boken”, varför ”det är bättre att sjelf anmärka saken, så en passant som möjligt, hvarigenom bladens stora massa få lättare att klippa recensionen och sålunda komma att innehålla ett åtminstone till syftet sympatiskt uttalande i stället för sitt eget eventuella skäll”.

Hade någon annan än den unge skalden skrivit en sådan recension, hade vänskapen blivit bruten, men den kom att bestå och snarare att växa. Kléen besökte Strindberg i Pars, dit han anlände lagom till ”Mästarens” födelsedag den 22 januari 1898 och stannade där i nästan en månad.

I november insjuknade Kléen i medfödd struptuberkulos, som man visste skulle leda till döden. Strindberg besökte den unge skalden på sjukhuset under hela sjukdomstiden – ibland två gånger om dagen. Den 10 december dog Kléen, Strindberg var närvarande vid dödsögonblicket, som han skildrat i förordet till Emil Kléens *Valda dikter* (1907):

jag, som var närvarande vid den stora skilsmässan, såg hur lätt den gick, då han, nästan kroppslös somnade in – eller vaknade upp, hvilket lär vara detsamma. Och för mig var det en god lärdom att se hur själfständigt hans ande förde sin tillvaro när det materiella substratet var nästan förtärdt. Hans sinnen släktes, hörseln förvann, synen försvagades, och nästan utan näring låg där ett barnskelett och talade: vackert, vist, godmodigt, tacksamt.

Den 14 december begravdes Kléen i Höör, Strindberg var en av dem som bar kistan.

Den 29 december 1898 (efter att ha avslutat dramat *Advent*) flyttade Strindberg till sin sista bostad i Lund, Grönegatan 16, där han hyrde två rum inne på gården två trappor upp. Här kom han att skriva dramerna *Brott och brott*,

Folkungasagan, Gustav Vasa och påbörjade *Erik XIV*. På gården finns en ask från Strindbergs tid och med lite god vilja kan man än i dag se initialerna A S inristade i barken. De sägs ha varit inristade av Strindberg själv.

I *Ockulta dagboken* heter det den 9 januari 1899: ”Krasch hos Åke Hansson. Jfr: mitt tal för personalen 3 veckor förut! Greven av Småland! som nu förfört Kassörskan.” Vad som förorsakat denna ”krasch” och vilket uttryck den tagit sig framgår således inte. Man kan bara gissa att det då uppdagats att ”greven av Småland” förfört ”kassörskan”. Än märkligare är uppgiften att Strindberg tre veckor tidigare skulle ha hållit ett ”tal för personalen”. Han var ju i det närmaste oförmögen att tala inför större sällskap. Skulle han vid detta tillfälle ha berört affären mellan ”greven” och ”kassörskan”? (”Greven” – ej identifierad, se kommentar till *OD* i *Samlade verk*.)

50-årsdagen den 22 januari 1899 började på att närma sig. Inför denna reste författaren och journalisten Gustaf Uddgren på *Svenska Dagbladet* ner från Stockholm för att göra en intervju. Och han blev väl mottagen. Uddgren skriver:

Genom den låga dörröppningen skjuter en stor kraftfull gestalt fram. Strindberg själv står där begjuten af solskenet, en bred jättegestalt med mäktig tänkarpanna, ofvan hvilken det mörka blygråa håret bildar en eldshärd af fladdrande lågor. Han står där med ett välvilligt leende bakom de korta uppstrukna mustascherna.

– Såg du hvilken glans det var omkring honom. Och så god han såg ut? frågade Atte [den medföljande tecknaren].

Nej, Strindberg var ingen *lång* man, men hade tydligen en otrolig utstrålning, som gjorde honom större än han var. Tecknaren Atte var efter besöket mycket tagen och på tåget hem till Stockholm kunde han inte hålla tillbaka sina tårar och sa: ”De här två dagarna kommer jag aldrig i mitt lif att kunna glömma. Att ha fått vara tillsammans med en sådan man...”

Födelsedagen firades hemma hos Waldemar Bülow med några av de närmaste vännerna. Operettsångerskan Anna Norrie kom lite senare – iklädd rokokoklänning efter ett framträdande på Akademiska föreningen – och har givit sina intryck av festen: ”Jag minns hur glad han var.” Strindberg sjöng och spelade piano. Hans egen version i dagboken lyder: ”Födelsedag hos W. Bülow. – Middagen angenäm. Men sen kom Anna Norrie och det blev rysligt, dans, skrål, osv.”

Vid detta tillfälle lär Strindberg ha påmint den nio år yngre skådespelerskan om att de känt varandra som barn och då lekt tillsammans. Den för sin ålder känsliga primadonnan genmälde omedelbart: ”August misstar sig; det var ju

mina föräldrar och August som umgicks”.

Över 200 hyllningstelegram anlände till 50-åringen. Det tyngst vägande var väl det från "vännerna i Röda rummet" med lydelsen: "Gamla vänner från början af 80-talet, i hvilkas lif och lifsåskådning du gjort outplånlig insats, tömma på 50-årsdagen ett glas för din välgång." Telegrammet var undertecknat Carl Larsson, Daniel Fallström, August Lindberg, Gustaf af Geijerstam, Karl Nordström, Per Staaf, Richard Berg, Hjalmar Branting med flera.

I Strindbergs svar märks dock ett visst avståndstagande gentemot "80-talet":

Om åtskilligt af hvad planterat vuxit krokigt, så kan det rätas; och om vi misstagit oss i somt, så kan det rättas. Ty lifvet är långt! Det märker nu först Femtioåringen *August Strindberg*.

Hjalmar Branting skickade dessutom ett eget telegram, där han är inne på samma ämne:

Helsning och handslag med önskan att snart få utvecklingsspiralen öfver åt 80-talets sida igen, från en, som glömt sig kvar vid dina "utopier".

Strindberg ger svar på tal i sitt tack till Branting:

Jag har aldrig varit annat än diktare, och att vi diktare under nyss utgångna perioden ville vara profeter och politici tror jag var att gå utom befogenheten. [...] Det är sålunda en ren tillfällighet att jag sträfvar i sällskap med Dig såsom freds- och rösträttsvän, och Du får icke betrakta mig som politisk person. [...]

Somliga människor ha religiösa behof, andra icke. Jag måste ha kontakt med "Jenseits" för att få perspektiv och lointain i mina målningar och jag kan icke andas i Ert fysiska vacuum.

Alltså: der skiljas vi, och följaktligen i synpunkter på lif och ting.

Teaterdirektören Albert Ranft kunde i sitt hyllningstelegram meddela att *Mäster Olof* spelats på Svenska teatern "under publikens stormande jubel". På kvällen sjöng studentsångarna utanför Strindbergs fönster och han bjöd in dem på punsch, "talade mycket och var vid bästa lynne".

Födelsedagshyllningarna stärkte Strindbergs självkänsla och genast börjar han planera för sitt återvändande till Stockholm. Den 26-30 januari gör han en första rekognosceringstur till huvudstaden, där han enligt egen uppgift uppträdde som "anekdotberättare".

I februari öppnas det magnifika Grand Hôtel i Lund, vilket noteras i dagboken, men det är inte bekant om Strindberg någonsin besökte stället.

Den 14 mars 1899 avlider Åke Hansson, vars restaurang spelat så stor roll för Strindbergs lundavistelse. Den skygge författaren var närvarande även vid denna begravning.

Tydligen hade det blivit känt att Strindberg skulle lämna staden för den 14 juni höll ett gäng studentsångare serenad utanför hans fönster. I *Ockulta dagboken* skriver han: ”Fick serenad af studenter: Vintern rasat ut bland våra fjellar. När det sjöngs Ja jag kommer helsen glada vindar... Se dem än som i min barndoms stunder [Då gret jag och greps af en förfärlig längtan till Stockholm”.

Säkerligen sjöng de också ”Under rön och syren” – ”Blommande sköna dagar” av Zacharias Topelius och August Palm. Denna sång, som kommit att bli de lundensiska studentsångarnas signaturmelodi, var alldeles ny vid tillfället. Den hade framförts för första gången i Sverige bara två år tidigare och Strindberg måste ha hört den sjungas här i Lund. Han lade sedan in den i skådespelet *Midsommar* (1901), där det heter: ”vill ni inte sjunga en sång för direktörn” – ”Barnen: Jo, jo!” – ”då skall ni ta den vackraste sång farbror vet” – ”Vad är det för en?” – ”Det är: Blommande sköna dalar!”

Så var det dags för Strindberg att lämna den stad, där han blivit så väl mottagen och återvunnit mycket av sin hälsa. Det var säkerligen med viss stolthet och med två självbiografiska "romaner" och inte mindre än sex dramer i bagaget han nu den 20 juni 1899 vågade göra sitt intåg i Stockholm – vid midsommartid precis som Gustav Vasa, om vilken han precis skrivit ett drama. Lund skulle han aldrig återse. I ett förord till Axel Wallengrens *Skrifter* skriver han om staden några år senare (1901):

Lund, den lilla hemlighetsfulla staden, som man aldrig blir klok på; sluten, ogenomtränglig; vänlig, men icke med öppna armar, allvarlig och arbetsam som ett kloster, dit man icke går in godvilligt, men ändå lämnar med saknad; som man tror sig kunna fly, men dit man kommer igen.

Ord som nog gäller för flera av oss än i dag...

Väl återbördad till Stockholm skriver Strindberg i ett brev: ”Jag vill till Lund! Der har mitt vita nova börjat; och der har jag källan till mina nya tankar.” (8.11.99) Och i romanen *Götiska rummen* (1904) utgjuter han sig:

Har du gått Lund och sett Lundagård? Där kan icke växa ett ungt träd, ty de gamla stå i vägen och skugga; ihåliga och ruttna är de, och ugglor bo i dem: Fälla dem får man icke! Varför fan får man inte? Den dag de ramlar själva, ja då blir hela parken en

sandöken, och man får vänta mansåldrar innan igenväxten sker. Nej, det skall gallras och förnyas!

Det skulle kunna vara en insändare i en skånetidning i dag. Denne Strindberg – alltid lika aktuell!

Så sent som året före sin död talar han om att flytta till Lund och bosätta sig på ”en gård med en stor trädgård i – sjelfva Lund, mot full söder (Södra Promenaden)”.

Efter lundavistelsen skulle Strindberg alltså resten av sitt liv vara bosatt i Stockholm, där han skulle kasta sig in i nya strider, nya kriser, ett nytt äktenskap och ett nytt författarskap. Och i det senare skulle Lund återkomma med omisskännlig lundaatmosfär i dramat *Påsk* (1900), i romanen *Syndabocken* (1906) och i dramat *Carl XII* (1901), där han låter kungen "ligga i Lund" utan att våga återvända till Stockholm, vilket dock Strindberg till sist vågade – tack vare Lund!

Strindberg i Lund

1896

1-2	december	Hotell Kramer, Malmö
2-6	”	Skurup (hos doktor Lars Nilsson)
6-13	”	Hotell Horn, Malmö
13-14	”	Hotell Central, Lund (Kungsgatan 2)
14-17	”	Stadshotellet, Lund (nuvarande Rådhuset)
17-20	”	Eslöv, Helsingborg (en natt på Hotell Mollberg), Höganäs
20-30	”	Stadshotellet, Lund
30	”	Hos Emil Kléen, Sätöfta (utanför Höör)

1897

1 januari		Hos Emil Kléen, Sätöfta (utanför Höör)
1-20	”	Stadshotellet, Lund
20	”	Hos Waldemar Bülow, Skomakargatan 6
5 februari		Stålbrogatan 2
		Skriver <i>Inferno</i> (3 maj – 25 juni)

2 augusti
24 ”

Tomegapsgatan 24
Till Paris
Skriver *Till Damaskus I* och *Legender*

1898

6 april

Tomegapsgatan 24
Skriver *Till Damaskus II*

13 augusti
24-25 ”

Bryssel, Heyst sur Mer
Klostret Maredsous

27 ”

Hotell Central, Lund

10 september

Tomegapsgatan 24
Skriver *Klostret* (okt, ofullbordad), *Advent* (nov-dec)

29 december

Grönegatan 16
Skriver *Brott och brott*, *Folkungasagan*, *Gustav Vasa*,
påbörjar *Erik XII*

1899

20 juni

Till Stockholm